

körbe — a következő felirat van bevésve: *ISTENES INDULAT KALI KUN ISTVÁNTOL A KIDEI UNITARIUS PATRONUSOKHAZ · 1735.* — Átmérője 14,3 cm, belső bemélyítésének 8,8 cm. Mesterjegye nincs.

4. *Úrasztali kenyérosztó öntányérka* (2 egyforma darab). Díszítés nélküli, középrésze bemélyítve. Egyiknek alsó részébe a perem köré be van vésve: *FEJÉRVÁRI * MÁRIA * AJÁNDÉKOZTA * AZ * KIDEI * UNITARIA * SZENT * EKKLESIANAK * 1873 **. — A másiknak bevéssett felirata ugyanez, azzal a különbséggel, hogy az évszám után kisebb betűkkel még ez következik: *dik ESztendőben.* Átméretük 13,8 cm, a mélyedésüké 9,9 cm. Mesterjegyük nincs.

5. *Úrasztali boroskancsó.* Öntött öntárgy billentős fedéllel és füllel, fedéscsösk és kiöntő nélkül. Fedele lapos, síma, díszítés nélküli. Billentője kartusszerű. Füle öntött virágdíszes, a díszítés közt egy tarpajzsral. Alsó része kissé felkanyarodik; valószínűleg pajzsban végződött, de ezt levágták. Palástja hengerded, lefelé alig szélesedő; összes díszje két esztergált vonalpár. Fenékdomborulata enyhén kidomborodó. Egész magassága a fedél felületéig 16,6 cm. Felső átmérője 9,9 cm, az alsó pedig 10,3 cm. Mesterjegye nincs. Füle díszítéséből és a billentő formájából következtetve, alkalmasint brassai mester készítette, a XVIII. század első felében.

Még a kisebbik, kedves hangú, régi harangról kell megemlékezni, habár nem tartozik a kegyszerek közé. E harang nyaka körüli öntött betűs felirata: *A KIDEI UNITARIA ECCLESIA ÖNTETTE 1750. SOLI DEO GLORIA ** — Átmérete 32 cm. Sajnos, a harangöntő neve nincs rajta feltüntetve. E harang kétségtelenül ugyanaz, melyet az egyház a felirat évében szerzett s még a fatemplom tornyában használt. A nagyobbik harang egészen új.

K. SEBESTYÉN JÓZSEF

Székely kincskeresők Háromszéken. Háromszék vármegyében, a Feketeügy mellett terül el Szentivánlaborfalva, mintegy 900 római katolikus, unitárius, református és görögkeleti lakossal. A lakosság anyagi helyzete közepe, de teljesen vagyontalan rétege is van a falunak.

Az 1928–30-as években, mikor az általános gazdasági helyzet országosan is mélypontot ért el, a faluban a vagyontalan és törpebirtokos lakosság egy csoportja aranykutatáshoz, kincsásáshoz kezdett. A kincsásás régi hiedelmek, babonák, szájhagyományok nyomán történt.

A kincskeresők a következő hagyományok nyomán fogtak munkához: Réges-régen a falu határában folyó Laborpataka és völgye felett egy rézhíd¹ vezetett át. A hidat a hozzátartozó kincsesel egyrészt az idő viszontagsága, másrészt egy régi háború dúlása föld alá süllyesztette, illetőleg eltemette. Egy jóslat szerint a híd úgy kerül újból felszínre, ha ismét nagy háború fog dúlni és az ütközetben a lovak patkója a földet elrugdalja az eltemetett hídról. — A másik hagyomány szerint a multban törökök, tatárok törtek a Székelyföldre. Abban az időben a föld volt a bank, mondták a

¹ A falusiak és a szomszéd községek lakói a hajdani Laborpataka felett kalákában épített hidat tartottak fenn. Az érdekeltek a híd karbantartásához szokásjogon alapult résszel, részmunkával járultak hozzá. A híd neve *Rézhíd* volt s ebből nézetem szerint népetimológiával alakult ki a *réz + híd* értelmezés. — A fenti időben a mostanít megelőző háború befejezése is megerősítette a nép szemében azt a hitet, hogy időszerű a rézhíd és a hozzátartozónak vélt kincs felkutatása.

falusiak, mert az emberek értékeiket nem a bankba tették hanem földbe ásták, hogy az idegenek ellen védve legyen. — A harmadik hagyomány szerint a faluval szomszédos Komolló határában volt a régi időkben Kamilló (király, fejedelem, vezér) vára, melyet egy másik, tőle mintegy 7 km-re fekvő Szacsva községben lévő várral alagút kötött össze. A hagyomány szerint midőn az ellenség megtámadta a Székelyföldet, a kis várak urai értékeiket ezekben a földalatti alagutakban ásták el. Mivel az egyes várak urai nem siettek egymás segítségére, az ellenségnek sikerült ezeket a várakat lakóikkal együtt külön-külön elfoglalni és megsemmisíteni. — Egy másik monda szerint Noé bárkája megakadt „ott, ahol Opra Mihály kertje van“ és három hordó tele arannyal süllyedt el a földbe. A kincskeresés megindulásához hozzájárultak még a faluban keringő népi megfigyelések, mely szerint a határ egyes részein, sőt a falu belterületén a kertekben is tüzet láttak fellobbanni Szentgyörgy-napján. Továbbá az egyik kuriális ház nagy kertjében (a mai Szentiványi-féle ház kertje) a népi hiedelem szerint a hely „nem volt tiszta“. A kertben jelek mutatkoztak. Az emberek éjjel jajgatást, kiabálást hallottak kiszűrődni a kert fái közül. Egy ízben egy almat vásárló brassói román ember a kertben levő nyílt filegóriában aludt. Amint elaludt, két katonatiszt és egy nő szelleme jelent meg előtte; ezek azt mondták neki: „Ez nem a te helyed, innen távozz el“. Erre az ember megijedt s az éj közepén beszaladt a faluba.

A közeli Dobolló és Nagypatak román községekben, a vegyes lakosságú Keresztvár községben a román lakosság ez időben szintén foglalkozott aranyásással; ez is serkentette a laborfalviakat a kincskeresés megindítására.

A fentieket ismerve, a falu egyik lakója, Balyka Mihály, midőn Szentgyörgy-nap éjjelén kékes tüzet látott fellobbanni, éjjelenként titokban ásni kezdett. Később segítségül maga mellé vette Opra (Dávid) Zsigát, akitel együtt folytatták az ásást. Opra azt álmodta, hogy egy kis öreg ember jelent meg előtte, aki kijelentette neki, hogy a kincs az övé lesz, mert „őt illeti meg“. Másnap éjjel egyedül dolgozva, meg is esendült ásója alatt egy üst, benne volt a kincs. Ekkor ismét megjelent előtte az álmában látott kicsiny öreg ember, s kérte a talált kincs felét. Az ásást végző Opra Zsiga ezt megtagadta, mire a kis öreg eltűnt, de vele együtt az üst kincs is. Ugyanehnek a kincskeresőnek egy másik alkalommal Dobolló községben végzett ásásakor, ásás közben egy repülő darázs jelezte, hogy a kincs „rossz kincs“. Ennek ellenére folytatták az ásást. Mikor ásójukkal elérték a kincset tartalmazó vasládát, egy női arc jelent meg, melynek szárnya is volt, karja is volt, s kezében karddal ezt mondta: „Ez nem a tietek!“ Erre eltűnt a látomány, de eltűnt vele együtt a kincset tartalmazó vasláda is.

A falu lakossága közben figyelmes lett a kincsásókra és lassan a kutatók száma megnőtt. 15–20 személy is bekapcsolódott a társaságba és bizonyos szervezet alakult ki közöttük. Vezetőjük az első időben a fent nevezett Opra Zsigmond volt. Maguk közül papot választottak (Veres Dávid), aki az ásások megkezdése előtt imát mondott, áldozatot mutatott be (l. alább). Az ásás eredménytelensége a társaságot arra készítette, hogy előbb a közeli falvak beavatottjaihoz forduljanak, s cigányok és román kuruzslók tanácsait, útmutatásait is kérjék ki. Később a távolabbi vidékekre is elmentek (Gyergyóba, kolozsmegyei községekbe) a tudós emberekhez, akik különböző tanácsokat adtak, hogy a kutatás eredményesebb legyen. Opra Zsigmond gyalog ment fel Kolozsvárra utasításokért. Jellemző a keresési láz szugesztív hatására, hogy a kincskeresésben a tanult, érettségivel rendelkező, ma Kolozsvárott lakó dr. O. P. is résztvett s vallotta a hiedelmeket.

A kincskeresés alkalmával a következő, hagyományosan kialakult szabályokat alkalmazták: Az ásás megkezdése előtt meg kell állapítani, hogy a hely és az ott található kincs jó-e vagy el van átkozva. Ennek következő a módja: a kutatás alá kerülendő helyen egy kis gödröt kell ásni, onnan becsukott szemmel oldalt fordulva, balkézssel egy marék földet kell kiemelni. A földet templomból hozott szentelt vízzel megöntözik s vásáron alkú nélkül vett fedeles cserépfazékba téve elássák a küszöb alá. Az elásó ez éjjel álmot lát. Ha álmában fehér, magyar ökör jelenik meg, a hely jó, ha pedig előreálló, hegyes szarvú, vad nézésű ökör, akkor a kincs elátkozott és azt nem szabad kutatni. A kutatás alá kerülő területet vagy a láng fellobbanása jelöli, vagy pedig kincskereső varázsvesszővel kutatják fel. A lángjelölte területen is az ásás megkezdése előtt a varázsvesszővel keresik meg pontosan azt a helyet, ahol az ásást meg kell kezdeni. A varázsvessző törpe vadrózsza ágából készült oly módon, hogy a bármely időben leszakított vessző ágait letakarították, a legfelső két elágazást hagyva csak meg. Így két Y alakú fácskát készítettek. A két fácskát egy-egy személy tartotta kezében úgy, hogy villáik egybekapcsolódjanak. Némelyek szerint a vesszők el nem ágazó részét, a szárát piros selyemcérnával körül kell tekerni. Mások szerint ez felesleges, mert csak babona. Amikor két ember a vesszőt a fenti módon összeérteti és az „érintkezés jó“, azok vonzódni kezdenek az elásott kincshez és akik kézben tartják, érzik a vonzás erejét, sőt kénytelenek a vesszőt követni. Egyesek szerint bárki veszi kézbe a varázsvesszőt, érzi a vonzást, mások szerint csak egyes kiválasztottak kezében kezd működni a pálcá. Az általam meghallgatott keresők közül többen erősítik, hogy ők ezt a vonzást érezték (Dávid Zsigmond, Hidi András, Daragics Ferenc), és a varázsvessző őket is vezetni tudta. Opra szerint a lusta emberek kezében nem működik jól a vessző, az „élesebb vérűek“ kezében jobban hat. A kincs felkutatásához igénybe vettek egy alkalommal egy Nagypatak községből hozott olyan román gyereket is, aki édesanyjának hetedik fiúgyermeké volt és bűvös szemeivel megláthatta a föld alá ásott kincset, ha előbb a két hüvelykujját fehér mákolajjal bekenték.

Az így megállapított helyen, amely nem volt elátkozva, megkezdhető az ásás. Az ásás megkezdése előtt a közülük megválasztott pap imát mondott, hogy ezzel a kincskeresőket óvja meg a kincset őrző szellemektől, nehogy a keresők nyomorékká váljanak. Ugyanezen okból a kincskeresők különböző védő tárgyakat hordoztak zsebükben, így pl. medvetrágyát, sasfejet, vagy pedig javasasszonyok készítette zsírral kenték meg a kezüket, stb. — Az ásás idején nem volt szabad beszélgetni, csak mikor pihenést tartottak.

A kincskeresésben résztvevőknek „jószándékúaknak“ kell lenniök, mert ellenkező esetben az ásás eredménytelen marad. Ezért székely furfanggal egymást próbára is tették. Így az egyik kereső kifényesített rézgyűrűt helyezett el a földbe, ahol ásni készültek. Megfigyelte azt a személyt, aki ottan ásott. Ez megtalálva az aranynak vélt gyűrűt, hirtelen elrejtette. Szomszédja, aki szintén nem volt beavatva a titokba, észrevette és kérte az osztozásra, majd a többiek előtt is felfedte, hogy szomszédja aranyat talált. Elhatározták, hogy a talált aranygyűrűt javasasszonyhoz viszik és további utasításokat kérnek. A próbát tevő eddig nem merte felfedni turpisságát, nehogy a reményükben csalatkozott felbőszült társai megverjék. Ekkor azonban megijedt, hogy a javasasszony esetleg őt kuruzsolja meg. Egyik társának elmondotta a talált gyűrű esetét, amelyet ő rejtett el azzal a céllal, hogy megállapítsa ki közülük a rossz szándékú ember.

Amikor a fentiek után sem került elő az áhitott kincs, akkor „áldozatot“ mutattak be. Ez a következőképpen történt: a kincskeresők az ásás helyét körülállották, magukat fonállal körülkerítették. Az ásott gödör fenekén tüzet raktak, felette üstben vizet forraltak. Egy kivitt fekete macskával a keresők nyakát körül járatták, megkörmöltették, azután az élő fekete macskát és egy fekete tyúkot a fővő vízbe beledobták. Az ásást vezető a tyúkhúsból evett, a macska gerincét pedig végig kellett rágnia. Azután a fonalat a gödör falára felerősítették és folytatták tovább az ásást. — A várt eredmény még mindig nem jelentkezett. Ismeretes volt az a hiedelem, hogy az elásott kincs felkeresése „emberéletet követel“. Ennek a hitnek Laborfalván az lett az eredménye, hogy az önként jelentkező H. J.-t felakarták áldozni. Csak a még idejében közbelépő csendőrség akadályozta meg az emberáldozatot.

A kincskeresők között elterjedt az a hit, hogy amikor az ásáskor megközelítik a varázsvesszővel jelzett vagy a hetedik gyermekkel láttatott kincset, az azt őriző szellem tovább viszi a föld alatt. Ezt jelzi a varázsvessző is és megmondja a látó gyermek is. A mozgás megakadályozására többfelé fordultak tanácsért a kincskeresők, de hiába. A kincseket ugyanis — a néphit szerint — az elrejtő és már meghalt személyek szellemei őrzik igyekezve megvédeni a felkutatás, feltárás, és még inkább az elől, hogy illetéktelen személyek vehessék birtokukba.

Úgy látszik, egyrészt a kincs továbbvándorlása miatti eredménytelenség, másrészt az a hiedelem, hogy aki a kincset megtalálja és a föld alól kiássa, életével kell fizetnie érte, a további kutatási kedvnek szárnyát szegte és mintegy három-négy évi keresés után abbahagyták a munkát. A kincsbe vetett hit azonban nem tűnt el és lehetséges, hogy egy hasonlóan nehéz gazdasági helyzet ismét megindítja a kincskeresők munkáját.²

SIMON KATALIN

Bronzkori telep Alsócsernátonban. A Székelyföld területén előkerült nagyszámú bronzkori szórványos és kincslelet arra mutat, hogy Erdélynek e részén a bronzkor folyamán virágzó műveltség volt. Azok a tényezők, amelyek hozzájárultak kifejlődéséhez éppen úgy megvoltak Háromszék területén, mint Erdély más részein.¹ Ezt mutatja a magyarósi bronzkard, a zabolai bronztőr, a gelencei és kálnoki bronz szárnyasbalták, valamint a bölöni, a málnási és a zágoni Cseremás és Metehegy bronzkincse. Ezek a bronzkori tárgyak a véletlen révén kerültek felszínre, mint gyűjtélékes és kincsleletek. A települési nyomok és temetők, amelyek csak elenyésző számban vannak nyilvántartva s jórészt még nincsenek felkutatva,² mind virágzó bronzkori kultúra mellett tesznek tanúbizonyságot.

Ezt a tényt igazolja az alsócsernátoni bronzkori telep, amelyről Haszmaun Pál alsócsernátoni tanító jelentése alapján értesültem. Ő 1944. július havában jelentette, hogy Alsócsernáton községben edénytöredéket, valamint egy bronzsarlót találtak. A bronzsarló Nánássy Elemér földbirtokos földjén

² Fenti feljegyzéseim kiegészítik mindazokat a gyűjtéseket, amelyeket eddig a Székelyföldről közöltek [vö. Ethn. VIII (1897), 296–8. — EM. 1943. 46–52]. Különös figyelmet érdemelnek az áldozati szertartásra és a varázsvessző alkalmazására vonatkozó adatok.

¹ Roska Márton, A Székelyföld őskora. Emlékkönyv a Székely Nemzeti Múzeum 50 éves jubileumára. Kvár, 1929. 279–280.

² Asztalos Miklós, Történeti Erdély. Bp., 1936. 102.